

Перспективи інвестиційних проектів промислових підприємств на території Чорнобильської катастрофи: правові аспекти

В.Ф. Дутчак

аспірант кафедри правового регулювання економіки, Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Науковий керівник:

Ю.В. Журик
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правового регулювання економіки, Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

У статті проведено аналіз чинного законодавства України стосовно інвестиційної політики держави для відродження та розвитку промислових підприємств на території Чорнобильської катастрофи. Визначено правові аспекти створення інвестиційного клімату для мотивації інвесторів щодо реалізації інвестиційних проектів промислових підприємств у цьому регіоні. Запропоновано положення, які доцільно закріпити в нормативно-правових актах з метою врегулювання питання інвестиційної привабливості території Чорнобильської катастрофи.

В статті проведено аналіз действующего законодательства Украины относительно инвестиционной политики государства в отношении возрождения и развития промышленных предприятий на территории Чернобыльской катастрофы. Определены правовые аспекты создания инвестиционного климата для мотивации инвесторов в реализации инвестиционных проектов промышленных предприятий в данном регионе. Предложены положения, которые целесообразно закрепить в нормативно-правовых актах с целью урегулирования вопроса инвестиционной привлекательности территории Чернобыльской катастрофы.

The paper analyzes the current legislation of Ukraine concerning the investment policy regarding the revival and development of industrial enterprises in the territory of Chernobyl disaster. The paper defined the legal aspects of the investment climate to motivate investors to investment projects of industrial enterprises in this region. The author proposed provisions appropriate to consolidate the regulations on the settlement of investment attractiveness of the territory of the Chernobyl disaster.

Ключові слова: господарська діяльність, правове регулювання, територія Чорнобильської катастрофи, інвестиційні проекти.

Постановка проблеми

Відновлення та розвиток господарської діяльності на території Чорнобильської катастрофи, що стала придатною для господарства, потребують фінансової підтримки суб'єктів господарювання цього регіону. На сьогодні таке фінансування існує тільки з боку держави, країн-донорів «Великої вісімки» та міжнародних організацій, кошти яких спрямовані на розвиток неприбуткової господарської діяльності. Невирішеною частиною окресленого питання є проблема відсутності приватних інвестицій

у розвиток підприємництва на території Чорнобильської катастрофи. Залучення інвестицій у підприємництво має відбуватися за рахунок коштів фізичних осіб-інвесторів та суб'єктів господарювання. Воно повинно бути підтримане з боку держави, шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів щодо мотивації інвесторів. У свою чергу в інвесторів повинні виникати зобов'язання перед державою щодо їх участі у відповідних інвестиційних проектах на території Чорнобильської катастрофи. Між державою та суб'єктами господарювання (ін-

весторами) повинен діяти баланс інтересів, результатом якого стане соціально-економічний розвиток вищезазначеної території. Однак на сьогодні держава не надає достатніх правових гарантії стосовно впровадження інвестиційних проектів на території Чорнобильської катастрофи, існує слабкий інвестиційний клімат регіону. Вказані аспекти обґрунтовують актуальність досліджуваної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На сучасному етапі розвитку правової науки такі вчені-юристи, як І.О. Віхрова, П.В. Кикоть, Н.В. Мезенцева, А.В. Омельченко, М.І. Омелянець, В.Ф. Опришко, В.Г. Потапенко, І.М. Хоменко та інші досліджують питання правового регулювання подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, а саме у сфері господарсько-правової відповідальності щодо ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, організаційно-правових особливостей здійснення зовнішньоекономічної діяльності на такій території, засад надання Україні міжнародної фінансово-економічної допомоги для подолання наслідків аварії, міжнародного співробітництва тощо.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Потребують вирішення питання правового забезпечення підприємницької діяльності на території Чорнобильської катастрофи, у тому числі недостатнє дослідження правових аспектів стосовно перспективи впровадження та реалізації інвестиційних проектів промислових підприємств у такому регіоні.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз чинного законодавства України стосовно інвестиційної політики держави для відродження та розвитку території Чорнобильської катастрофи, визначення правових аспектів щодо перспективи впровадження та реалізації інвестиційних проектів промислових підприємств на такій території.

Виклад основного матеріалу дослідження

Перші спроби підтримки державою залучення інвестицій на території, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, були реалізовані в межах міста Славутич, збудованого в 1988 р. для працівників ЧАЕС, переселених із Чорнобиля та Прип'яті (місто знаходиться в зоні посиленого радіологічного контролю на відстані 46 км від Чорнобиля та 49 км від Прип'яті) [1]. Прийняття Верховною Радою України відповідно до умов Меморандуму «Про взаєморозуміння між Урядом України та Урядами країн «Великої сімки» і Комісії Європейського Співтовариства стосовно закриття Чорнобильської АЕС», Закону України «Про загальні принципи подальшої експлуатації та зняття з експлуатації ЧАЕС і перетворення четвертого енергоблоку цієї АЕС в екологічно безпечний стан» у 1999 р. було наступним логічним кроком удосконалення законодавства того часу в напрямі ліквідації минулої трагедії та попередження нового катастрофічного лиха [2]. Цей закон передбачав перетворення ЧАЕС в екологічно безпечний об'єкт; та систему пільг і заохочень для працівників, які вивільнялися з електростанції при виведенні її з експлуатації; також передбачав прийняття Закону України «Про спеціальну економічну зону «Славутич» як акта, що мав на меті залучення інвестицій для створення нових робочих місць у місті Славутич та забезпечення працевлаштування працівників Чорнобильської АЕС.

Тому 3 червня 1999 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про спеціальну економічну зону «Славутич» [3]. Положення цього закону були спрямовані на «збільшення обсягів виробництва товарів (робіт) і послуг, постачання на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, а також упровадження нових технологій, ринкових методів господарювання та розвиток інфраструктури спеціальної економічної зони «Славутич» (далі – СЕЗ «Славутич»), поліпшення використання природних і трудових ресур-

сів» [3]. Закон встановив компетенцію органу господарського розвитку й управління СЕЗ «Славутич». Акцентував увагу на тому, що спеціальний правовий режим підприємницької діяльності поширювався на тих господарюючих суб'єктів, які брали участь у реалізації інвестиційних проектів на такій території кошторисною вартістю, еквівалентною не менше 200 тис. доларів. Якщо суб'єкт господарювання укладав відповідний договір з органом господарського розвитку і управління СЕЗ «Славутич» щодо такого проекту, то вищезазначений орган повинен був надати йому статус суб'єкта СЕЗ «Славутич» і за необхідності дозвіл на будівництво нового господарського об'єкта на її території. Статус суб'єкта господарської діяльності СЕЗ «Славутич» підтверджувало свідоцтво про реєстрацію, видане органом господарського розвитку й управління СЕЗ «Славутич». Таке свідоцтво підтверджувало право підприємця на отримання відповідних пільг [3].

У першій редакції вищевказаного закону ст. 9 визначала особливості оподаткування на такій території. Положення статті встановлювали спеціальний правовий режим підприємницької діяльності та надавали пільги щодо сплати ввізного мита, податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, збору на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття і збору до Державного інноваційного фонду України та плати за землю [3]. Так, суб'єкти господарювання СЕЗ «Славутич» звільнялися від сплати ввізного мита не більше ніж на п'ять років за час реалізації інвестиційного проекту, якщо вони ввозили на територію СЕЗ «Славутич» для потреб власного виробництва матеріали, сировину, устаткування, обладнання, комплектуючі до них, транспортні засоби (перелік і порядок ввезення яких визначалися Кабінетом Міністрів України). Під час реалізації інвестиційних проектів перші три роки землекористувачі та власники земельних ділянок на території СЕЗ «Славутич» повністю звільнялися від сплати земельного податку, а наступні

три роки мали право платити тільки 50 % діючої ставки оподаткування. Не підлягали ліцензуванню та квотуванню імпорт та експорт товарів та інших предметів для потреб власного виробництва на території СЕЗ «Славутич». Крім того ст. 7 закону містила положення, що передбачали можливість провадження на території СЕЗ «Славутич» всіх видів підприємницької діяльності, за винятком заборонених законами України.

Така модель спеціального правового режиму підприємницької діяльності була привабливою для інвесторів. Мотивація господарюючих суб'єктів щодо ведення господарської діяльності на території зони посиленого радіологічного контролю не була залишеною поза увагою навіть іноземних інвесторів. Наприклад, широко розгорнула свою інвестиційну програму на території СЕЗ «Славутич» Міжнародна група компаній «Світлові Технології» [4]. У 2006 р. в місті Славутич було завершено будівництво першої черги заводу з виробництва світильників компанії «Світлові Технології». У 2008 р. виробництво міста Славутич отримало сертифікат, що підтвердив відповідність системи менеджменту якості міжнародному стандарту ISO 9001:2000. Як зазначалося в засобах масової інформації, освоєно на заводі 90 % асортименту продукції, що реалізується в Україні [4]. Акцентуємо увагу на тому, що місто Славутич географічно потрапляє в 50-60 кілометрову зону епіцентру аварії, однак таке місцезнаходження не пов'язане з високим радіаційним забрудненням. Науковці вже в 2007 р. наголошували на тому, що за радіологічними показниками станом на 1 січня 2007 р. місто Славутич можна взагалі виключити зі списку радіоактивно забруднених земель [5]. Крім того, необхідно зазначити, що якби територія Славутича не була придатною для господарювання в силу радіаційного забруднення, про жодні стандарти ISO 9001:2000 не йшлося б.

Сприятливі умови інвестування призвели до позитивних тенденцій: протягом 1999-2005 рр. у місті було створено «Біз-

нес-інкубатор», зареєстровано 38 суб'єктів СЕЗ «Славутич», що брали участь в інвестиційних проектах [6]. Це стало початком відродження господарської діяльності на території Чорнобильської катастрофи. Однак прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України» від 25 березня 2005р. скасувало ст. 9 Закону України «Про спеціальну економічну зону «Славутич», разом з тим – пільгові умови відповідного оподаткування [7]. Прийняття цього закону вкрай змінило зацікавленість господарюючих суб'єктів в участі в інвестиційних проектах. Якщо провести відповідний хронологічний аналіз реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, то з 2005 р. спостерігається негативна динаміка. Розвиток СЕЗ «Славутич» було фактично призупинено [8]. Тільки завдяки Програмі підтримки малого підприємництва в місті залишається позитивним його розвиток у сфері обслуговування [8].

Необхідно зазначити, що інвестиційні проекти мають перспективу розвитку лише в тих регіонах, де існує сприятливий інвестиційний клімат, створений державною регуляторною політикою у сфері господарювання. Інвестиційним проектом є «сукупність поєднаних в одне ціле намірів і практичних дій з метою здійснення інвестиційних вкладень, з метою забезпечення визначених конкретних фінансових, економічних, виробничих і соціальних заходів з метою отримання прибутку» [9]. Отримання прибутку є головною метою інвестора, крім того він потребує відповідних гарантій здійснення інвестування та отримання від нього економічної вигоди. Положення щодо таких гарантій повинні бути закріплені в чинному законодавстві. Процес здійснення господарської діяльності на промислових підприємства на території Чорнобильської катастрофи потребує також обов'язкового підґрунтя нормативно-правового забезпечення щодо ведення

екологічно безпечного виробництва, постійного радіологічного контролю за виготовленням екологічно чистої продукції. Така специфіка промислових підприємств і відсутність сприятливого інвестиційного клімату нині роблять вказані території не цікавими для інвестора. На прикладі Славутича ми спостерігаємо таку тенденцію: поки існували відповідні пільгові умови оподаткування здійснення господарської діяльності у СЕЗ «Славутич» інвестиційні проекти мали місце у своєму розвитку на даній території, підвищений фон радіації не перешкоджав інтересу інвесторів у розвитку господарської діяльності. Тому «сприятливий інвестиційний клімат» є головною умовою для здійснення підприємницької діяльності на території Чорнобильської катастрофи. «Інвестиційний клімат – це сукупність чинників економічного, політичного, правового та соціального характеру, які бере до уваги інвестор, ухвалюючи рішення щодо здійснення інвестицій» [10]. Приймаючи інвестиційне рішення інвестор потім виражає його в комплексі заходів і практичних дій, що є змістом інвестиційного проекту. Залежно від того, яких фінансових заходів йому необхідно вжити, визначається наскільки економічно вигідним є той чи інший інвестиційний проект і в яку галузь господарювання перспективно вкладати кошти. Інвестиційні проекти корисні тим, що вони є масштабними у своїх фінансових потоках і спрямовані здебільшого на розвиток не малого бізнесу (роздрібна торгівля тощо), а на розбудову сфери виробництва. Як вважає А.В. Бойко, «державна (за допомогою податкових стимулів) повинна створити умови для переорієнтації потоку іноземного інвестування зі сфери швидкого обігу капіталу (роздрібна торгівля) до сфери виробництва та інноваційної діяльності» [11, с. 742]. Такі умови можна реалізувати шляхом надання господарсько-придатній території Чорнобильської катастрофи статусу спеціального режиму господарювання території з пільговим режимом господарювання, на якій буде діяти позитивний інвестиційний клімат, що

полягає у введенні податкових, митних та інших пільг. Саме цей режим є запорукою інвестиційної привабливості для інвесторів. Найбільша зацікавленість інвесторів завжди полягає в податковій політиці держави (податкових пільгах). Таку політику на території Чорнобильської катастрофи можна створити за допомогою методів податкового стимулювання інвестиційної активності. До таких методів В.І. Кухар відносить: «зниження ставок оподаткування прибутку підприємств, податкові канікули, інвестиційну податкову знижку, скасування податків на реінвестиційний прибуток, інвестиційний податковий кредит, регресивну шкалу оподаткування прибутку» [12]. Найбільш вдалим методом стимулювання В.І. Кухар вважає «інвестиційний податковий кредит» і «регресивну шкалу оподаткування прибутку» – вони орієнтовані «на створення сприятливих фінансових передумов формування інвестиційного потенціалу» та «на результативне інвестування» [12].

Крім податкових пільг, важливою складовою позитивного інвестиційного клімату повинні стати державні субсидії, які доцільно надавати учасникам інвестиційних проектів промислових підприємств на території Чорнобильської катастрофи. Цільовий характер таких субсидій повинен бути спрямований на підтримку суб'єкта господарювання в розвитку екологічно безпечного господарювання на підприємстві, закупівлі інноваційного обладнання для виробництва, що мінімізує рівень радіації виготовленої продукції. Важливим є також спрощення процедури ліцензування, патентування та квотування в господарській діяльності учасників інвестиційних проектів, надання їм пільг стосовно експортних операцій тощо.

У свою чергу, інвестиційні проекти промислових підприємств на території Чорнобильської катастрофи повинні передбачати зобов'язання суб'єкта господарювання стосовно обов'язкового впровадження інноваційних технологій щодо виготовлення екологічно безпечної продукції, створення нових робочих місць, покращення інфра-

структури прилеглих до підприємства територій.

Положення стосовно «території з пільговим режимом господарювання», як і норми щодо методів податкового стимулювання, зобов'язань учасників інвестиційних проектів, необхідно закріпити в чинному законодавстві України. Також держава повинна забезпечити гарантії інвестування в територію з пільговим режимом господарювання та впровадження в такому регіоні інвестиційних проектів, передбачити відповідні положення в законодавстві та донести їх до інвесторів.

На нашу думку, обов'язковими положеннями щодо врегулювання питання інвестиційної привабливості території Чорнобильської катастрофи є:

- гарантування державою суб'єктам господарської діяльності, що здійснюють інвестиції в територію з пільговим режимом господарювання; захист їхніх інвестицій відповідно до чинного законодавства України; надання пільгових умов господарювання на території Чорнобильської катастрофи;

- надання гарантованого державою права на вивезення прибутку та інвестицій за межі даної зони та межі України відповідно до закону;

- гарантування державою суб'єктам господарювання інформаційно-прозорої державної політики щодо території Чорнобильської катастрофи та забезпечення її реалізації, шляхом надання бажаної інформації для інвесторів щодо стану господарсько-придатної території Чорнобильської катастрофи.

Вищезазначені гарантії сприятимуть поліпшенню інвестиційної діяльності на території Чорнобильської катастрофи, створять перспективи залучення коштів для реалізації інвестиційних проектів у вказаному регіоні, забезпечать поступовий розвиток екологічно безпечного господарювання.

Висновки

Таким чином, проведене дослідження дає можливість автору дійти таких висновків:

1. Розвиток промислових підприємств на території Чорнобильської катастрофи має специфіку, що полягає не тільки в залученні інвестиційного капіталу, а й постійному радіологічному контролю виготовленої продукції.

2. Позитивний досвід СЕЗ «Славутич» у період 1999-2005 рр. підтвердив, що суб'єкти господарювання беруть участь у інвестиційних проєктах не залежно від того, чи має територія, на якій здійснюється інвестиційна діяльність, підвищений рівень радіації, чи ні, головним для інвестора є економічна вигода від реалізації такого проєкту.

3. З метою зацікавлення здійснення інвестицій у вказаний регіон учасникам інвестиційних проєктів промислових підпри-

ємств необхідно надати пільгові умови господарювання на такій території, створити для них сприятливий інвестиційний клімат.

4. Створення такого клімату можливе в рамках «території з пільговим режимом господарювання» в регіоні Чорнобильської катастрофи, положення щодо якого, разом із визначеним переліком пільгових умов господарської діяльності, державних гарантій здійснення інвестицій тощо, необхідно закріпити в чинному законодавстві України.

5. Нормативно-правове забезпечення державної регуляторної політики у сфері інвестиційної діяльності на території Чорнобильської катастрофи обумовлює необхідність подальших досліджень щодо правових аспектів відродження та розвитку господарської діяльності в цьому регіоні.

Список використаних джерел

1. Міста України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mistaua.com>.
2. Закон України «Про загальні принципи подальшої експлуатації та зняття з експлуатації ЧАЕС і перетворення четвертого енергоблоку цієї АЕС в екологічно безпечний стан» від 11 листопада 1998 р. № 309-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 4. – Ст. 33.
3. Закон України «Про спеціальну економічну зону «Славутич»» від 3 червня 1999 р. № 721-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 32. – Ст. 263.
4. Будівництво заводу з виробництва світильників у м. Славутич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://07100.org.ua/page-id-549.html>
5. Радіологічний стан територій віднесених до зон радіоактивного забруднення (у розрізі районів) / за ред. В. І. Холоші / Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи. – К., 2008, Державна служба України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.mns.gov.ua/UserFiles/File/2009/table_1.pdf
6. Хронологія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slavutich.kiev.ua/stati/atomnyi-gorod/hronologija.html>.
7. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України» від 25 березня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 17, №18-19. – Ст. 267.
8. Програма підтримки малого підприємництва в м. Славутичі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.investing.org.ua/progr_pidtrimki.
9. Інвестиційний проєкт / Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/...>
10. Інвестиція / Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
11. *Бойко А.В.* Іноземні інвестиції в економіці регіонів України / А.В. Бойко // Економіка : проблеми теорії та практики : зб. наукових праць : у 4 т. – Д., 2004. – Вип. 195. т. 3. – С. 740-749.
12. *Кухар В.І.* Господарсько-правове забезпечення державної інвестиційної політики в Україні : монографія / В.І. Кухар. – Харків : Фактор, 2009. – 207 с.